

*“I like the Kurdish, but I don’t love this more
than the woman issue.”*

- Kurdiske kvinder i et konfliktperspektiv

Katrine Scott Jessen

GNVK01 VT08 DELKURS 3
CENTRUM FÖR GENUSVETENSKAP
LUNDS UNIVERSITET

Abstract

This thesis focuses on the women's situation in Kurdistan (North-East Iraq), from a perspective that includes the year-long and still on-going conflict in the area. Five Kurdish women, all working for women's rights in and around the big city of Sulemania, tell about the women's problems in the area, the cause of these problems, and what possible solutions they can see. They point out that the constructions of gender in Kurdish culture, leads to inequality between men and women in Kurdistan. They also conclude that religious practice can be used by people to maintain the focus on inequality and difference between men and women. The interviewed women believe one of the main issues in improving women's rights is altering the influence of sharia in legislation matters.

The conclusion of the thesis is that the constructions of Kurdish culture and national identity, and the constructions of gender, are linked. Together they play an important part in determining the possibilities for men and women to live their daily lives. A conflict situation affects the social structure, and this factor of instability is important both in understanding the problems these women are facing, and how it is an integrated part of maintaining the status quo.

Keywords: Women – Kurdistan – conflict – gender – social constructions – culture

Resumé

Denne opgave fokuserer på hvordan kvinders situation i Kurdistan (i det nordøstlige Irak) kan forstås ud fra et perspektiv der inddrager den mangeårige konfliktsituation i området. Fem kurdiske kvinder, der alle arbejder med kvinders rettigheder i og omkring storbyen Sulemania, fortæller om hvilke problemer de oplever kvinder står over for, hvilke faktorer der er med til at opretholde problemerne, og hvilke løsningsmuligheder de ser. De peger på at kulturelle konstruktioner af køn i en kurdisk kontekst, er med til at opretholde ulighed mellem mænd og kvinder, og at religiøs praksis i visse tilfælde udnyttes til at fastholde dette. De påpeger alle, at de ønsker at ændre sharias indflydelse på lovgivning, som de mener, står i vejen for at mænd og kvinder sikres lige rettigheder.

Det konkluderes i opgaven at forestillinger om kultur og det nationale spiller sammen med konstruktioner af køn, og sætter rammer op for mænd og kvinders liv. En konfliktsituation påvirker disse forestillinger, og konflikten er dermed en vigtig faktor til at forstå hvilke problemer kvinder i Kurdistan står over for, og hvilke faktorer der er med til at opretholde aktuelle problemer.

Nøgleord: Kvinder – Kurdistan – konflikt – køn - konstruktioner - nationale forestillinger - kultur

1. Indledning og felt.....	4
1.1. Problemformulering.....	5
2. Metode.....	6
2.1. Interviews.....	6
2.2. Analyse – om vejen til et konfliktfokus.....	8
2.3. Udvælgelse af temaer.....	8
3. Videnskabsteori.....	9
3.1. Fra Akademia til 'virkeligheden'.....	9
3.2. 'Kvinden' som kategori.....	12
4. Køn i en konfliktzone.....	14
4.1. Introduktion til feltets teori.....	14
4.2. Et konfliktperspektiv.....	15
5. Data, eller mangel på samme – om vold mod kvinder.....	15
6. Analyse.....	18
6.1 Præsentation af temaer og begreber.....	18
6.2. Forestillinger om køn, kultur og det nationale.....	19
6.3. Religiøs praksis.....	24
6.4. Løsningsmuligheder.....	27
7. Konklusion.....	32
8. Refleksion.....	32
Litteraturliste.....	34
Bilag 1: Tidslinie.....	37

1. Indledning og felt

Kurdistan, i det nordøstlige Irak, har lidt under mange års konflikt. Saddams styre gassede omkring 5000 kurdere med kemiske bomber i 1988 i byen Halabja, og derefter fulgte Anfal-kampagnen, der dræbte omkring 182.000 kurdere i løbet af 6 måneder samme år. Et kurdisk selvstyre begyndte at tage form i 1991, men op gennem halvfemserne har der været interne konflikter mellem de to kurdiske partier PUK (Patriotic Union of Kurdistan) og KDP (Democratic Party of Kurdistan) (se historisk tidslinie, bilag 1). Efter Saddam og Baathregimets fald i 2003 har mulighederne åbnet sig for at ændringer på mange niveauer kunne træde i kraft, men området er stadig præget af mange års konflikt og efterdønningerne af den amerikanske invasion. En kvindeorganisation der arbejder for at stoppe vold mod kvinder, og som driver et shelter til voldsramte og dødstruede kvinder i Kurdistan, skriver om de mange års konflikt, og konsekvenserne for kvinders situation.

“Prior to Operation Iraqi Freedom, the people of Iraq had experienced 35 years of brutal dictatorship, two major wars that orphaned millions of children, bloody coups, and twelve years of UN sanctions. All of these factors contributed to a culture of violence and fear that was unraveling the social fabric of Iraqi society at an unprecedented rate. This deterioration is evident nationwide in the high level of crime, widespread social illnesses, and discrimination and abuse against women. In the aftermath of war and civil strife, women have been among the most vulnerable members of society.” (Profile of an NGO)

Organisationen understreger at mange års konflikt sætter dybe spor i et samfund, og at fredstid dermed stadig er fyldt med konflikter, især for kvinder.

At forske i kvinders livsvilkår under en konfliktsituation, er et forskningsfelt der er vokset frem op gennem halvfemserne med blandt andet oprettelsen af Women In Conflict Zones Network (WICZNET), et netværk på tværs af forskere og aktivister, som undersøger *“the gendered complexities of militarized violence”* (Giles & Hyndman:6). Fokus på kvinders situation under konflikt bryder med traditionelle sociologiske og historiske analyser af krig, som typisk beskæftiger sig med konflikter i et storpolitisk perspektiv, og som et anliggende mellem nationalstaters hære.

I perioden fra d.11.marts til 1.maj 2008 opholdt jeg mig i Kurdistan, for det meste af tiden i millionbyen Sulemania (se kort på forsiden). Jeg var så heldig at kunne gebærde mig rundt med hjælp fra min kæreste og hans familiemedlemmer, der bor i området. Kurdistan er ikke et anerkendt land på

internationale kort, men hvis man spørger de kurdere der bor i storbyen Sulemania i den nordøstlige del af Irak, så hersker der ingen tvivl om at Kurdistan findes. I basaren kan man købe forskellige udgaver af kort over Kurdistan, som strækker sig ind i Tyrkiet, Syrien, Irak og Iran, hvor der bor kurdere (se kort på forsiden). Kurderne er den fjerde største etniske gruppe i Mellemøsten¹, men uden et eget land. Jeg vil i denne opgave anvende ordet Kurdistan, som er den betegnelse de kvinder jeg har talt med, selv bruger om det sted hvor de bor.

Fokus for min opgave er kvinders situation i Kurdistan, som den fortælles om af udvalgte kvinder, der arbejder med kvinders rettigheder i og omkring Sulemania. Jeg analyserer de problemer, de fortæller om, ud fra et konfliktperspektiv, som forholder sig til den kontekst med mange års konflikt, som kvinderne lever og arbejder i. Jeg har en overordnet problemformulering, og derunder en række uddybende og mere konkrete arbejdsspørgsmål.

1.1. Problemformulering

Hvilke problemer står kvinder over for, i og omkring den kurdiske storby Sulemania, og hvordan står disse problemer i relation til den mangeårige konfliktsituation i området?

Arbejdsspørgsmål:

- *Hvordan definerer et udvalg af kvinder, der arbejder for kvinders rettigheder, problemer for kvinders liv?*
- *Hvilke problemer er der i og omkring storbyen Sulemania?*
- *Hvilke faktorer skaber og opretholder problemerne?*
- *Hvordan relaterer disse problemer sig til den mangeårige konfliktsituation?*
- *Hvordan kan problemerne løses?*
- *Hvad er målet for succes?*

¹ Der hersker megen tvivl om hvor mange kurdere der findes. Bud går fra 1,5 mio. (tyrkiske tal) til 40 mio. Ofte siges det at der findes 25 mio. kurdere bosat i Irak, Iran, Tyrkiet, Syrien, Armenien, Azerbadjan. Der bor 6 mio. kurdere i det Kurdistan jeg refererer til (nordøst Irak). (<http://www.leksikon.org/art.php?n=1493>)

2. Metode

Jeg vil i det følgende beskrive hvordan jeg har lavet de interviews, som er udgangspunktet for min opgave, og på hvilken måde jeg er gået til værks med analysen.

2.1. Interviews

Jeg optog i alt seks interviews, alle i Sulemania, hvor jeg anvender fem af dem her i opgaven. Det er interviews med repræsentanter fra to forskellige kvindeshelters, en advokat, to frivillige fra et informationscenter, der oplyser om kvinders rettigheder og udgiver en avis og en selvstændig konsulent og researcher i køn. Alle navne på de interviewede er anonymiserede, og jeg har også undladt at skrive navne på organisationer. Dette har ikke været et udtalt ønske fra de involveredes side, men jeg vil for en sikkerheds skyld ikke risikere at udstille nogen. Jeg henviser derfor i opgaven til de organisationer, som jeg har talt med repræsentanter fra, med betegnelserne Shelter 1, Shelter 2 og Informationscenteret. Jeg har gjort et udvalg af organisationer og kvinder, som jeg ville tale med. Dette udvalg er gjort på baggrund af anbefalinger, fra et kurdisk familiemedlem med kendskab til organisationer i området, af hvilke kvindeorganisationer der ville være interessante at tale med. I sidste ende afhang udvælgelsen af hvem der havde tid og lyst til at tale med mig. Fælles for alle interviewede er at de alle har erfaring med at arbejde med at forbedre kvinders situation i Kurdistan på et meget konkret plan.

Jeg har haft en meget åben tilgang til at lave interviews, idet jeg ikke under rejsen havde et klart fokus for opgaven, andet end at jeg var interesseret i at tilegne mig viden om kvinders situation i området². Jeg har stillet åbne spørgsmål til hvad de forskellige parter laver og hvilke problemer de arbejder med, hvilke årsager de mener ligger bag problemerne og hvordan de ser løsninger. Interviewet med advokaten havde mere form af et ekspertinterview, hvor jeg havde mulighed for at blive klogere på sharialovgivning. Interviewet med researcheren er lavet på engelsk, og de andre er foregået på kurdisk (sorani dialekt), hvor min kæreste Allan Ahmad, som er født og opvokset i Sulemania, har tolket på stedet, da jeg ikke selv behersker sproget. Relevante uddrag fra de tolkede interviews er blevet oversat til dansk i en gensidig dialog om indholdet mellem mig og Allan, og det engelske interview har jeg transskriberet som det er. Dog har jeg korrigeret små grammatiske fejl i en oversættelse fra talesprog til skriftsprog, for at undgå at småfejl skal stjæle fokus fra det der bliver sagt. Tolkning under

² Søndergaard skriver om åbenhed ved indsamling af empiri. Hun er inspireret i sin metodologi af Grounded Theory, der i sin grundform går ud på at man indsamler empirisk materiale uden på forhånd at have lagt de teoretiske perspektiver fast (Søndergaard 2006:29). Man kan sammenligne dette ideal om åbenhed med den måde, som min materialeindsamling er foregået på.

interviews og oversættelse, og transskribering af udvalgte steder i Danmark, har været en stor og tidskrævende opgave. Det kan diskuteres hvorvidt det har haft negativ indflydelse på mine interviews at tolken var en mand, om der muligvis er forhold der ikke er blevet nævnt af den grund, dog har jeg ikke umiddelbart oplevet at det var problematisk. Men at jeg tilbage i Danmark under oversættelsesarbejdet har kunnet diskutere indholdet af interviews med Allan, har været en stor og uvurderlig hjælp, da oversættelse fra et sprogsystem (kurdisk) til et andet (dansk) ikke er ligetil, da de to sprog ligger meget langt fra hinanden i måden de er bygget op på. Det at jeg kendte min tolk personligt, gav nogle sjove forhandlinger, under gennemførelsen af interviewene, omkring hvad man kunne tillade sig at spørge om. I slutningen af interviewet med Informationscenteret, spurgte jeg for eksempel ind til om pressechefen Delnya havde familie, mand og børn. I første omgang ville Allan ikke oversætte spørgsmålet, da han mente det var upassende. Han endte dog med at spørge alligevel, men på en anden måde.

I står for interviewer, og T for tolk. Vi snakker sammen på dansk uden at de to interviewpersoner, Delnya og Masti, kan forstå det. Parentesen er min forklarende indsættelse.

I: Har hun familie?

T: Det er et meget mærkeligt spørgsmål at stille på den måde.

I: Nå undskyld, men jeg er bare sådan nysgerrig. Kan du så ikke spørge om hun også har sådan en lang dag (som Masti, der har familie)?

Ved nogle af de citater, som optræder i opgaven, fremkommer tolkens (T) formulering af spørgsmål. Det kan virke underligt at tolken bliver fremtrædende på denne måde, men da det er hans kurdiske formulering af interviewerens spørgsmål, som interviewpersonen har svaret på, er det mest logisk at det ligeledes er den formulering, som gengives i opgaven.

Margaretha Järvinen skriver om interviews i bogen ”*Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv*”. Hun taler om det interaktionistiske interview indenfor en socialkonstruktivistisk forståelse, og understreger at det er vigtigt ”*at inkludere interviewets **hvordan** i analysen af interviewets **hvad***” (Järvinen og Mik-Meyer:46, forfatterens egen markering). Dette betyder at det er vigtigt at se på under hvilke forhold og i hvilken kontekst interviewet er lavet, og hvordan interviewer selv spiller en rolle i forhold til hvad der bliver sagt. Den overordnede kontekst for gennemførelsen af interviews, og min egen rolle, vil jeg behandle under den videnskabsteoretiske diskussion. Overordnet peger Järvinen og Nanna Mik-Meyer på at et interaktionistisk perspektiv sætter ”*fokus på det empiriske materiales **flertydighed, kontekstafhængighed og produktivitet***” (Järvinen og Mik-Meyer:15, forfatterens egen markering). Denne pointe understreger forskerens egen

rolle i meningsproduktionen som medskaber af betydninger. Under arbejdet med min analyse har jeg gjort tilvalg, fravalg, fortolkninger, forkortelser, og det er dermed min fremstilling af de interviewedes synspunkter, som står frem i denne opgave.

2.2. Analyse – om vejen til et konfliktfokus

Jeg har ikke drøftet konfliktperspektivet med mine interviewpersoner, da det først er efter min hjemkomst at jeg har valgt den optik. Det er først efter tanker og samtaler med studiekammerater tilbage i Danmark, at det faldt på plads at det var kvindernes situation i forhold til konflikt, der var den oplagte samlende ramme for mine oplevelser og interviews i Kurdistan. Ved at sætte konflikten centralt, skaber man en analytisk ramme, der både peger på det specifikke for kurdiske kvinders situation, og lader deres stemmer komme frem, men som samtidig kan trække på mere generel teori om konflikt og konsekvenserne for kønsrelationer og kvinders situation før, under og efter konflikt. At jeg ikke har talt direkte om konfliktperspektivet med de kvinder jeg har interviewet, kan siges at være en mangel, eller en faldgrube for fejlfortolkning af det de siger.³ Men jeg ser konfliktperspektivet som et overordnet analytisk fokus, der vinkler opgaven og favner det der er blevet sagt i interviews. Konfliktperspektivet peger på en konkret oplevet virkelighed med faktiske aktører, og lægger desuden op til at have en intersektionel tilgang til analysearbejdet ved at forskellige kategoriseringer tilsammen kan sige noget om situationen for kvinder i forhold til konflikt.

2.3. Udvalgelse af temaer

Mit temavalg i analysen er begrundet ud fra hvad der bliver sagt i interviews, det er udgangspunktet. Interviewene er det bærende element, da min opgave ikke er en teoretisk læsning på afstand af hvilke faktorer der gør sig gældende i Kurdistan. Mit udgangspunkt er de erfaringer, og de fortællinger som jeg har været på location og høre. Det der bliver sagt, forstår jeg i samspil med teori om konflikt og køn. Det vil sige at interviewene er mit hovedmateriale, og det sætter begrænsninger op, men skaber ligeledes fokus ved at pege på visse aspekter frem for andre. Jeg har foretaget en kodning af det sagte i interviews, ved at lytte dem igennem flere gange, skrive interessante passager ned⁴, finde centrale

³ Jeg har dog forsøgt at diskutere konfliktperspektivet med researcheren, som jeg interviewede, over mail. Dog havde hun ikke tid til at svare. Min kæreste og tolk, Allan Ahmad, har påpeget over for mig, at han ikke er sikker på at det ville have gjort den store forskel, hvis jeg havde fremlagt mit fokus på konflikt for interviewpersonerne, idet han pointerer, at når man lever i et område der er under stadig konflikt, så kan det være svært at forholde sig til spørgsmål der nærmest kræver, at man kan forestille sig hvordan det kunne være anderledes.

⁴ Ved de fire interviews der er lavet på kurdisk, har jeg ved første gennemlytning skrevet de relevante danske oversættelser ned, som de er tolket på stedet. Herefter er udvalgte passager blevet oversat ordret fra kurdisk til dansk, og ud fra den oversættelse har jeg udvalgt citater der indgår i opgaven.

emner for det enkelte interview, og derefter finde gennemgående temaer på tværs af alle interviews. Derefter har jeg relateret temaerne til min teori, og er gentagne gange vendt tilbage til interviews for at genlæse og forstå flere aspekter.

Det er vigtigt at være bevidst om at dette er et udsnit af relevante spørgsmål, der findes mange andre der ikke er taget med – men det gør ikke dette udsnit ringere. Professor i socialpsykologi, Dorte Marie Søndergaard, taler om hvordan de 'snit' man vælger at lægge hen over sin analyse aldrig kan blive perfekte, fordi man altid kunne have valgt et andet udsyn. Men hun påpeger at de vinkler man vælger at kigge på sit materiale med kan være "(...)gode nok til at fungere som udgangspunkt for interessante analyser." (Søndergaard 2007:26). Mit valg af analysenedslagspunkter vil jeg betragte som værende 'gode nok'.

3. Videnskabsteori

3.1. Fra Akademia til 'virkeligheden'

Der er et spændingsfelt mellem konkret politisk, feministisk handling, og så de diskussioner der finder sted i akademiske kredse. Jeg opererer videnskabsteoretisk med et udgangspunkt inden for et overordnet poststrukturalistisk udgangspunkt med fokus på det socialkonstruktivistiske⁵. Akademiske diskussioner inden for denne ramme, i forhold til køn, bygger ofte på tekstmære analyser af det konstruerede og performative køn⁶, hvor man har et dekonstruerende blik på andre folks værker, pointerer mangler og perspektiver, der ikke bliver taget op og stiller spørgsmålstejn ved kategoriseringer - altså nedbryder i håbet om at udvide.

Men når man selv sidder og skal producere en tekst, en holdning, en konkret handling, så kan man pludselig ikke komme udenom at skulle tage stilling til at være et 'nogen' der gør 'noget', som dermed udelukker at være 'nogle andre' der gør 'noget andet'. Sådan har jeg haft det med min rejse gennem arbejdet med denne opgave – lige fra det første interview til selve skriveprocessen. Jeg har været en hvid vestlig kvinde (en bestemt 'nogen'), der er rejst ud og har talt med kurdiske kvinder om deres forhold (med nogle specifikke 'andre' om 'noget'). Det har rusket op i min beskyttede akademiske tilværelse, som jeg til tider har levet på tryk afstand af 'virkeligheden'⁷.

⁵ Vivien Burr skriver om 'social constructionism' at det er et teoretisk udgangspunkt, der sætter spørgsmålstejn ved vores opfattelse af 'virkelighed', og understreger at al viden er konstrueret (Burr:6).

⁶ Judith Butler beskriver det performative som et ritual "*hvor igennem subjekter formes og genformuleres.*" (Butler i Søndergaard 2007:175)

⁷ Inden for en overordnet videnskabsteoretisk tilgang inspireret af socialkonstruktivisme, så findes der ikke nogen virkelighed der er mere virkelig end andre. Det jeg referer til her er skellet mellem de tanker der tænkes i Akademia og det liv der leves andetsteds, uden for den akademiske verden.

Donna Haraway pointerer vigtigheden af at det feministiske projekt skal føre til en konkret bedre fortælling om verden.

“Feminists have to insist on a better account of the world; it is not enough to show radical historical contingency and modes of construction for everything” (Haraway:579)

Dette kan ses som en opfordring til ikke blot at sidde og nørde med diskurser og konstruktioner, men at tage stilling og faktisk komme med et bud på hvordan verden ser ud, kunne se ud. For mig at se plæderer Haraway for et handleperspektiv der peger i retning af noget, ud mod virkeligheden, men samtidig uden at falde i fælden, der tror på at der findes én sandhed der er objektiv og endegyldig. Hun taler om situeret viden, der er kontekstspecifik.

“Situated knowledges are about communities, not about isolated individuals. The only way to find a larger vision is to be somewhere in particular. The science question in feminism is about objectivity as positioned rationality. Its images are not the products of escape and transcendence of limits (the view from above) but the joining of partial views and halting voices into a collective subject position that promises a vision of the means of ongoing finite embodiment, of living within limits and contradictions - of views from somewhere.” (Haraway:590)

Situeret viden, er viden der kommer fra specifikke steder. Kvinderne jeg har talt med er situeret i en specifik kurdisk/nordirakisk/mellemøstlig kontekst – deres udsyn er derudfra. Jeg kommer fra et andet sted, nemlig en dansk/nordisk/vestlig kontekst. Det er vigtigt at være bevidst om den kontekst som man producerer viden indenfor, det sted man så at sige står og kigger ud på verden fra.

Det er svært at skrive om mennesker der lever andre steder (end mig), uden – for mit vedkommende – ufrivilligt at træde ind i rollen som den overlegne ’hvide forsker’, der i en gammel antropologisk og imperialistisk tradition tager ud og kigger på ’de vilde sorte’. Hvordan kan man bare komme som udenforstående, og skrive om det sted, og det liv, som andre folk lever, og som man ikke selv er en del af?

Jennifer Hyndman og Wenona Giles⁸ beskriver denne problematik i forbindelse med det netværk af forskere omkring kvinder i konfliktzoner (WICZNET), som de selv er en del af, hvor der både er vestlige akademikere, der lever uden for konfliktrealiteterne, og forskere der selv lever i en

⁸ Redaktører og medforfattere af antologien *Sites of Violence – gender and conflict zones*.

konfliktzone (Giles & Hyndman:7). Netværkets arbejde beskrives som *'transversal politics of coalition building'*, og med dette menes at de forsøger at operere mellem, på den ene side, en falsk idé om det universelle søsterskab, og på den anden side en overbetoning af forskelle folk imellem (Giles & Hyndman:8). Åbenhed og empati over for andre positioner end ens egen tilstræbes, frem for at fokusere på forskelle.

Den postkoloniale kritik af binære oppositioner såsom civiliseret/vild, hvid/sort er aldeles relevant i forhold til min beskrivelse af kurdiske kvinders problemer. Chandra Talpade Mohanty beskæftiger sig med postkolonial teori i artiklen *'Under Western Eyes'*, hvor hun kritiserer vestlig feminisme beskrivelser af den *'undertrykte 3.verdenskvinde'*. Her er det i forhold til billedet af kvinder fra Mellemøsten.

*"Not only are **all** Arab and Muslim women seen to constitute a homogeneous oppressed group, but there is no discussion of the specific **practices** within the family which constitute women as mothers, wives, sisters, etc. Arabs and Muslims, it appears, don't change at all. Their patriarchal family is carried over from the times of the Prophet Muhammad. They exist, as it were, outside history."* (Mohanty:61f, forfatterens egen markering)

Mohanty understreger hvordan der ofte bliver malet et billede af den arabiske/muslimske kvinde, som tilhørende en ensartet gruppe af undertrykte kvinder. For at undgå at generalisere, gruppere, essentialisere, er det derfor vigtigt at se på den specifikke kontekst, mennesker lever i, og den praksis der finder sted der.

Men at give op på forhånd, og ikke tro på muligheden for at mødes på tværs af kategoriseringer, er at spille fallit. Dette påpeger Diana Mulinari ligeledes ved at understrege at det er muligt at nærme sig en forståelse af sociale fænomener og grupper, selvom disse ligger langt fra hvad der kobles til forskerens egen sociale identitet. Hun mener at det blot er vigtigt hele tiden *"Att analytiskt förstå konsekvenserna av sin egen berättelse"* (Davies m.fl.:116) mens man indsamler materiale til et studie. At have forskerens egen biografi i centrum, er et grundlæggende redskab i kvalitativ metode, påpeger Mulinari (Davies m.fl.:132f).

Under min rejse oplevede jeg selv at være *'den Anden'*⁹, fordi jeg var anderledes med min blege hud, og til tider pinlige træden-ved-siden-af, fordi jeg ikke kunne læse de sociale koder for normal opførsel, og derfor stak jeg ud. Denne position som *'den Anden'*, tilsammen med min forsker-

⁹ Stuart Hall skriver om the *'the racialized 'Other'*, og hvordan denne forestilling grundlæggende er bygget op omkring binære oppositioner mellem civiliseret/vild, hvid/sort (Hall:239ff).

position, gav mig dog også en form for frihed til at stille spørgsmål, der ellers ville kunne blive opfattet som 'dumme' eller upassende.

3.2. 'Kvinden' som kategori

Et springende videnskabsteoretisk spørgsmål inden for feminisme går på: hvem er 'kvinden', og er det en anvendbar kategori? De kvinder, som jeg har talt med, definerer sig selv som kvinder, de kæmper for kvinders rettigheder, og har organiseret sig i kvindeorganisationer, hvor der hovedsageligt arbejder kvinder. Ikke at tage deres egen selv kategorisering seriøst, ville være at gå hen over hovedet på de mennesker som har leveret substansen i min opgave. Men selvom jeg skriver 'kvinder' i denne opgave, for på et praktisk plan at beskrive de mennesker det handler om på den måde som de selv fremstiller sig, så er det samtidig vigtigt at reflektere over hvad det betyder på et videnskabsteoretisk abstrakt niveau, og hvorvidt anvendelsen af kategorier fører til en essentialistisk måde at tænke på. Gayatri Spivak taler om begrebet 'strategic essentialism', og i et interview med Ellen Rooney, uddyber hun som svar på tiltale hvad hendes formål er med begrebet. Hun siger:

*“The strategic use of an essence as a mobilizing slogan or masterword like **woman** or **worker** or the name of a nation is, ideally, self-conscious for all mobilized. This is the impossible risk of a lasting strategy. Can there be such a thing? At any rate, the critique of the ‘fetish-character’ (so to speak) of the masterword has to be persistent all along the way, even when it seems that to remind oneself of it is counterproductive. Otherwise the strategy freezes into something like what you call an essentialist position, when the situation that calls forth the strategy is seemingly resolved.” (Spivak i Nicholson: 358, forfatterens egen markering)*

Spivak mener her at det er muligt at anvende en strategisk essentialistisk position som eksempelvis 'kvinde' i en situation, hvor det giver mening. Men hun pointerer at det er vigtigt hele tiden at reflektere over kategorien undervejs, så den strategiske position ikke bliver essentialistisk. Spivak understreger samtidig at strategi ikke er teori, men netop en strategi, et strategisk træk som man kan anvende i en specifik situation, hvor det kan gavne, og som man skal reflektere over. Og at strategi dermed ikke kan generaliseres op på et teoretisk niveau og gøres til noget generelt der gælder for alle mulige forskellige situationer (ibid).

I forhold til den teori om køn og konflikt, som jeg anvender, reflekterer Cynthia Cockburn¹⁰ over hendes udgangspunkt for at skrive om kvinder. *“Ask the women in question. They will know”* (Cockburn i Giles & Hyndman:29) konkluderer hun efter en gennemgang af hvorvidt ‘difference’ spiller en rolle, eller skal spille en rolle i forhold til ligestillings spørgsmål mellem mænd og kvinder. Cockburn fortsætter med at tænke over hvordan det fungerer på det analytiske niveau:

“(...) a gender analysis generates demands for change, for the satisfaction of women’s needs. But which women, and what needs? Women differ from each other on many dimensions. Byt this does not invalidate a gender analysis.” (Cockburn i Giles & Hyndman:29)

Cockburn sætter spørgsmålstejn ved anvendelsen af kategorien ’kvinder’, men vender alligevel tilbage til denne kategori, og anvender den i sin analyse. Man kan sige at hun, i sit arbejde med analyse af kvinder i konflikt, er inspireret af en standpoint-tilgang¹¹, der vægter ligheden mellem kvinder som en gruppe frem for forskelle. ’Kvinder’ er som gruppe udgangspunktet for analysen, og selvom hun reflekterer over kategoriens begrænsninger, anvender hun den i sin analyse. Analysen fungerer på et meget konkret niveau, der relaterer til vold og organisering i konfliktramte samfund, med en samfundvidenskabelig tilgang. Der er ikke tale om diskursanalyse eller anden analyse af ’kvinder’ i tekst. Men derimod, ser hun nærmere på hvordan konflikt og kønsrelationer hænger sammen på et meget konkret plan.

Redaktørerne, Sheila Meintjes, Anu Pillay og Meredith Thurshen, af antologien *The Aftermath*, som også omhandler kvinder i konfliktområder, skriver i første indledende kapitel, at kvinder ikke udgør en gruppe, fordi kvinder i en intersektionel optik også defineres ud fra tilhørsforhold til andre kategorier såsom klasse, race/etnicitet, politisk magt, og om man i en krig tilhører de besejrede eller de sejrende (Meintjes m.fl.:5). Men samtidig pointeres det senere i bogen, at det vigtigste i forhold til forbedring af kvinders situation i konfliktområder er, at der findes en stærk kvindebevægelse der kan sikre kvinders rettigheder (Bop i Meintjes m.fl.:34). Dette eksemplificerer at man på et analytisk niveau godt kan have som udgangspunkt at man ikke ønsker at kategorisere og ikke ønsker at fastsætte eller definere en ensartet gruppe af ’kvinder’. Men på samme tid kan man godt arbejde på et konkret faktisk niveau med erfaringer og oplevelser af at kvinder kan organisere sig som ’kvinder’ og

¹⁰ Visiting Professor in the Department of Sociology, City University (London), aktiv i Women in Black (antimilitaristisk netværk) og medlem af WICZNET.

¹¹ Nancy C. M. Hartsock konkluderer at selvom der er forskelle mellem kvinder på baggrund af race(etnicitet), klasse og seksualitet, så kan man finde fællesnævner for alle kvinder der lever i vestlige klassesamfund. (Hartsock i Nicholson: 222)

at det i givne situationer kan være produktivt og positivt. Det ene udelukker ikke det andet, og hvis man kigger på det med Spivaks øjne, er det vel netop pointen at der er forskel på strategi og teori. Det er en balancegang mellem et praktisk anvendt begreb, 'kvinder' i en oplevet 'virkelighed', og så et socialkonstruktivistisk og poststrukturalistisk overordnet udgangspunkt, der stiller teoretisk spørgsmålstejn ved kategoriseringen.

4. Køn i en konfliktzone

4.1. Introduktion til feltets teori

Den traditionelle idé om krig som en kamp mellem nationer der udkæmpes på slagmarken af mandligt militær, mens kvinder, børn og andre civile er i sikkerhed hjemme, er en uddateret forestilling. Krige og konflikter i dagens globaliserede samfund kan betegnes som 'total war', altså totalkrig, idet at ingen i en konflikt så at sige er i sikkerhed, alle inddrages og rammes (Creighton:7). Redaktørerne og skribenterne Giles og Hyndman sætter med antologien *Sites of Violence – gender and conflict zones*, fokus på hvordan køn før, under og efter konflikter er en central analysefaktor til at forstå de måder hvorpå vold og undertrykkelse tager form og opretholdes. Meintjes, Pillay og Turshen undertreger i antologien *The Aftermath – Women in Post-conflict Transformation* at man ikke kan sætte en skarp grænse op mellem konflikt og post-konflikt, fordi volden mod kvinder fortsætter, og tilmed kan ses øget i post-konflikt perioden. En deltager fra et seminar om kvinder og krig, rammer denne problemstilling ind:

“How clear are the boundaries of these kinds of wars when there’s so much misery, violence and exploitation after the war?” (Meintjes m.fl.:3f)

Cockburn taler ligeledes om *“the continuum of violence”*, som løber gennem alle relationer, og hun understreger den samme pointe som ovenfor, at det ikke giver mening at skelne skarpt mellem før, under og efter krig, når man kigger på konflikt i et kønsperspektiv (Cockburn i Giles & Hyndman:43). Det er nødvendigt at se videre end den klassiske opfattelse af krig og fred, hvor militære enheder kæmper på vegne af stater. Denne traditionelle fortælling om krig, som beskrives med maskuline termer (nation mod nation, hær mod hær), skal udskiftes med et tværsnit der sætter fokus på kønsrelationer før, under og efter en konflikt, for at man kan komme nærmere på hvordan kvinders situation, og kønsrelationer, er i konfliktområder.

4.2. Et konfliktperspektiv

Hvad præcis mener jeg med konflikt? Da jeg ikke forsøger at kortlægge hvad krige og konflikter i og omkring Kurdistan totalt set har betydet, betyder eller vil betyde, ser jeg det ikke nødvendigt at fastsætte en præcis begrebsafklaring af termen 'konflikt'. Derimod anvender jeg begrebet som en analytisk ramme, som en katalysator for at forstå inden for hvilken kontekst/virkelighed de kurdiske kvinder jeg har talt med, taler om problemer og udfordringer. Opgaven forsøger heller ikke at kortlægge alle links mellem konflikt og kønsrelationer, men arbejder tværtimod den anden vej rundt, og sætter de italesættelser af (ulige) kønsrelationer, som jeg har båndet, i spil med teori om forhold for kvinder i konfliktområder. 'Konflikt' er så at sige brillen, som vi kigger gennem og ud på de kurdiske kvinders italesættelser med. Vi skal ikke forsøge at forstå alt omkring konflikten, men derimod et udsnit, nemlig kvinders forhold, sådan som de tales om af et udvalg af kvinder i området, der arbejder med kvinders rettigheder.

5. Data, eller mangel på samme – om vold mod kvinder

For at få en fornemmelse af hvilke realiteter, de interviewede kvinder arbejder med, vil jeg give et billede af data, eller mangel på samme, om vold mod og drab af kvinder.

Vold mod kvinder og krænkelse af kvinders rettigheder er et konkret problem i Kurdistan. De to shelters, jeg har besøgt, arbejder for at hjælpe voldsramte og dødstruede kvinder. Det er et generelt problem at der er mangelfuld eller ingen registrering af vold mod og drab på kvinder. Dette slår blandt andre UN Assistance Mission for Iraq (UNAMI) fast i en menneskerettighedsrapport fra 2007, der blandt andet omhandler kvinders situation i det kurdiske område (UNAMI:15).

De overgreb mod kvinder som der ses i det kurdiske område, er ifølge de kvindeorganisationer, som jeg talte med: vold, såkaldte 'æresdrab', tvangsægteskab, voldtægt, 'defacing' (hvor ansigtet skæmmes – eksempelvis ved at skære dele af næsen bort), trusler og brænding. I tilfældet med brandskader, så er det ofte svært at finde ud af, om det er et hændeligt uheld, om det er gjort med intention, eller om kvinden har skadet sig selv. Generelt set er vold mod kvinder registreret i ringe grad, hvilket gør det svært at følge op på sagerne. UNAMI påpeger at situationen med manglende rapportering er værst i landområderne, hvilket understøttes af mine samtaler med kvindeorganisationer, der ligeledes påpeger at manglende bevidsthed om kvinders rettigheder generelt set er et større problem i landområder end i storbyer.

“Problems of under-reporting are also exacerbated by the fact that the majority of violent crimes against women are committed in rural areas, where police presence and authority are weaker and tribal rules and traditional social mores prevail.” (UNAMI:15)

Et andet problem er selvmord blandt kvinder¹². Her hersker der også stor usikkerhed omkring hvornår der er tale om drab, og hvornår det er selvmord.

Såkaldte ’æresdrab’¹³ er ligeledes et problem i Kurdistan. En meget omdiskuteret sag var drabet på den 17-årige Du’a Khalil Aswad, der blev stenet ihjel i april 2007. Hun var yesidi¹⁴ og blev dræbt af en gruppe yesidi mænd (herunder muligvis også familiemedlemmer), øjensynligt på grund af anklager om et forhold til en Sunni muslimsk ung mand. Steningen fandt sted for øjnene af en større forsamling af mennesker, herunder var der også lokale ’security forces’ tilstede, som ikke formåede at stoppe forbrydelsen. Steningen blev optaget og lagt som en video på nettet (Amnesty:163). Sagen om Du’a blev der talt meget om under mit ophold i Kurdistan. Kvindeorganisationerne var rystede. U.S. Department of State skriver om æresdrab og om de indrapporterede tal for 2007:

“Honor killings” were widespread in the Kurdish region; official statistics recorded 255 honor killings in the first six months of the year, including 195 cases of deaths by burning. UNAMI reported in its second-quarter human rights report released in October that a senior police official in Erbil confirmed that most unnatural deaths among women in Erbil were “honor” killings and that at least one or two deaths were reported daily.” (U.S. Department of State)

Det er interessant at KRG’s (Kurdistan Regional Government) Human Rights Minister ifølge Amnesty International, blot har angivet at der fandt 27 æresdrab sted mellem august og november 2007 (Amnesty:164). Det ville være underligt hvis tallet, som UNAMI har angivet ovenfor med 255 dræbte i det første halvår af 2007, pludselig styrtdykker til 27 i det andet halvår. Men det er svært at

¹² *“Linked to these crimes were attempted or actual suicides among women, apparently to escape or protest violence and oppression in the home or the wider community.” (UNAMI:15) “During the year there were anecdotal reports from an NGO that between 200 to 250 women self-immolated in the region each year.” (U.S. Department of State)*

¹³ Det står til debat hvorvidt betegnelsen ’æresdrab’ er anvendelig i en dansk kontekst. Pernille Frahm (MF for SF) skriver eksempelvis i Information *“Et mord er et mord!”* og mener dermed ikke at betegnelsen er anvendelig (Information 9.juli 2008). De kvinder som jeg har talt med i Kurdistan, bruger dog selv betegnelsen ’honour killings’, og jeg vil derfor bruge begrebet til at beskrive fænomenet i en kurdisk kontekst.

¹⁴ Yesidierne er en del af det kurdiske folk. De tror på én Gud, men også på påfugleenglen, der fungerer som Guds repræsentant på jorden (<http://www.teo.au.dk/cms/pluralismeprojektet/aarhusoversigt/andre-m-ost-gr-a#Yezidi>).

sammenlignende data, når det ikke fremgår hvilket præcist område, der er tale om, hvem der har indsamlet tallene og hvordan. Data omkring vold mod kvinder og drab på kvinder i Kurdistan (og Irak) er yderst mangelfuldt og usikkert, hvilket gør det sværere for kvindeorganisationer at gøre opmærksom på problemerne, og vanskeliggør en indsats mod overgrebene, og en effektiv forfølgelse af gerningsmændene (Mojab i Giles & Hyndman:123).

Shahrazad Mojab¹⁵ beskæftiger sig med hvad der ligger til grund for æresdrab og vold mod kvinder i det hun kalder Irakisk Kurdistan. Hun nævner at der er mange forskellige strukturer, der er med til at skabe og opretholde vold.

“(...) honor killing is produced and reproduced by a host of social, economic, cultural, political, and religious structures that have a vested interest in the subjugation of women.” (Mojab i Giles & Hyndman:128)

Mojab understreger at æresdrab finder sted på baggrund af mange forskellige faktorer. Endvidere pointerer hun, at det hun kalder 'den irakiske krigszone' (fra 91-2003¹⁶) har *“unleashed the forces of patriarchal violence and has enhanced the forging of alliances between nationalism, religion and tribal-feudal male power.”* (Mojab i Giles & Hyndman:130) Hun mener at krigens konsekvenser op gennem halvfemserne har medført en uheldig alliance mellem nationalisme, religion og lokale magthavere, og at der dermed er blevet skabt grobund for mænds vold mod kvinder.

Hverken UNAMI's menneskerettighedsrapport eller U.S. Department of State nævner den nuværende situation med Irak-krigen, der startede i 2003, som en faktor der direkte påvirker situationen omkring vold mod kvinder i området. U.S. Department of State nævner i forbifarten sikkerhedssituationen i Irak som en af årsagerne til kvinders situation.

“The general lack of security in the country and increasingly conservative societal tendencies had a serious, negative impact on women.” (U.S. Department of State)

Der bliver ikke uddybet nærmere omkring sikkerhedssituationen, men derimod talt om 'konservative samfundstendenser'. UNAMI nævner ligeledes blot *'general security conditions'* uden at gå nærmere

¹⁵ Ph.d., leder af Women and Gender Studies Institute, University of Toronto. Hun er oprindeligt kurder fra Iran, men flygtede til Canada i 1983. Medlem af WICZNET.

¹⁶ Mojab beskriver forholdene i det hun kalder Irakisk Kurdistan fra '91 og frem, under den såkaldte 'safe haven', som de allierede i 2. gulfkrig (USA, Frankrig og England) lavede i nord Irak med 'no-fly zones'. Det er også i starten af halvfemserne at der bliver etableret et kurdisk selvstyre. Mojabs analyse dækker perioden op til 2003, før den amerikanske invasion af Irak (Mojab i Giles & Hyndman:109).

ind på det (UNAMI:14). Dette kan ses som en yderst mangelfuld refleksion over den kontekst som kvinder i Kurdistan befinder sig i, som netop er, og har været, influeret af konflikter i mange år. Jeg vil se nærmere på denne konfliktkontekst, ud fra hvad de kvinder, jeg har talt med, fortæller om de problemer de står over for.

6. Analyse

6.1 Præsentation af temaer og begreber

Jeg har delt analysen ind i tre temaer: *Forestillinger om køn, kultur og nation, Religiøs praksis og Løsningsmuligheder*. Jeg arbejder i analysen med forskellige begreber, som jeg kort vil præsentere og forklare her. Overordnet er der begrebet **konstruktioner af køn**, som hentyder til min grundlæggende socialkonstruktivistiske opfattelse af kønnet som en social konstruktion (se videnskabsteori). Derudover arbejder jeg med et kulturbegreb. **Kultur** er et vidt begreb, og skal her forstås i den socialkonstruktivistiske betydning, som en ikke-fikseret og ikke-essentialistisk, men foranderlig størrelse, der gives betydning i en specifik kontekst gennem praksis (Hall:3). Jeg fokuserer blandt andet på hvordan konstruktioner af køn ser ud på et kulturelt plan, og der vil jeg benytte betegnelsen **kulturelle konstruktioner af køn**.

Mine referencer til betegnelserne nation, og nationale forhold, skal på samme måde forstås inden for en socialkonstruktivistisk inspireret ramme. Jeg er inspireret af Benedict Andersons tese om *'forestillede fællesskaber'*. Anderson skriver om nationen, at

"Den er forestillet fordi medlemmerne af selv den mindste nation aldrig vil kende de fleste af deres fæller, møde dem eller endsigse høre om dem. Alligevel findes i tankerne hos hver enkelt billedet af deres fællesskab." (Anderson:48)

Dette udgangspunkt skal ikke forstås på den måde at det degraderer oplevelsen af et nationalt tilhørsforhold til at være mindre værd, eller kunstigt eller forkert, men peger blot analytisk på karakteren af at det nationale fællesskab er en forestilling som konstrueres. Derfor anvender jeg begrebet **nationale forestillinger**.

Når jeg skriver om religion, er det den religiøse praksis, altså den måde som religion gøres på og opfattes på af specifikke mennesker i en bestemt kontekst, som jeg kigger nærmere på. Jeg forsøger ikke at essentialisere og generalisere omkring hvad Islam er og hvordan muslimer gør. Men jeg

viderebringer synspunkter fra specifikke kurdiske kvinder, der ytrer sig om den måde som de oplever visse aspekter af **religiøs praksis**, det vil sige den måde som religion praktiseres på i en specifik kontekst, og hvordan den bruges.¹⁷

6.2. Forestillinger om køn, kultur og det nationale

Konstruktioner af køn og kultur og nationale forestillinger spiller sammen og sætter rammer op for hvordan kvinders, respektive mænds livssituation kan udfolde sig. De rådende forestillinger om køn, kultur og nation spiller en rolle i forhold til en igangværende konflikt, og påvirkes omvendt ligeledes af netop konflikten. Giles og Hyndman påpeger hvordan netop forestillinger om det nationale også inkluderer forestillinger om idéelle kønsrelationer (Giles & Hyndman:9). I det følgende behandles først hvordan de interviewede kvinder fortæller om kulturelle konstruktioner af køn, og videre omtales nationale forestillinger om kurdisk kultur.

I interviewene italesætter både researcheren Zara og de to frivillige fra Informationscenteret, Delnya og Masti, der arbejder med at producere en avis og oplyse om kvinders rettigheder, meget bevidst hvordan de mener at kulturelle forestillinger spiller ind på opfattelsen af hvad piger, drenge, mænd og kvinder, er og kan.

Zara taler om kulturen i uddannelsessystemet, som hun mener skaber forskel mellem drenge og piger. Hun giver et eksempel på en kønsstereotyp skolebog, som hun har været med til at få fjernet fra undervisningen for et års tid siden.

“In the first year of primary school we had a book. In this book it is written ‘Nasrin can cook’ ‘Azar plays some sort of play’ - the girl can’t do this. ‘Nasrin helps her mother’ ‘Azar is helping his father at the farm’. It is difference. It is making difference, isn’t it?”

Zara pointerer her hvordan et skolesystem med bøger der fremstiller stereotype kønsrollemønstre, er med til at skabe forskelle mellem drenge og piger. Derfor har hun arbejdet for at få dette eksempel på forskelsbehandling væk fra skolen, hvilket er lykkedes.

På et mere overordnet kulturelt niveau, taler Delnya om at det kurdiske samfund er et ’mandedomineret samfund’. Hun taler både om den reelle organisering, og de forestillinger om kvinder og mænd, som findes i den kurdiske kultur, ifølge hende.

¹⁷ Den udbredte islamofobiske diskurs, som højrefløjen i dansk politik fremfører, bevirker at det er ekstra vigtigt at pointere at sammenfatninger af hvad de kurdiske kvinder, som jeg har talt med, siger om oplevelser af hvordan Islam praktiseres og anvendes i en kurdisk kontekst, ikke på nogen måde kan oversættes og generaliseres til at udtrykke noget om praktisering af Islam i Norden.

”Hvis vi kigger på hvem der styrer politik, økonomi og individet i familien, så er det manden. For eksempel i kurdisk og irakisk kultur, og i de islamiske lande, der er det sådan at manden er hjemmets overhoved. Den myndige, og den som opdrager, er manden, og kvinder er til for at føde børn.”

Her pointerer Delnya hvordan hun ser magtfordelingen i familien mellem mænd og kvinder. Hun går fra familien til at tale om hvordan hun ser det generelt i samfundet.

”På familieniveau er manden lederen og kvinden udføreren. På samfundsniveau er lederen og de øverst ansvarlige altid mænd, og kvinderne er de underordnede ansatte.”

Delnya taler om at der på familieniveau er en kulturel opfattelse af at kvinder er underordnede manden, og at denne fordeling ligeledes gør sig gældende på samfundsniveau. Det er altså en kulturel forestilling der gennemsyrrer hele systemet, som hun giver udtryk for.

Cockburn taler om at kønsrelationer har effekt på tre niveauer, der er forbundne. Det drejer sig om kroppes placeringer, kønnes positioner på samfundsniveau og rådende ideologier omkring køn (Cockburn i Giles & Hyndman:30). Delnyas udtalelser kan sammenlignes med Cockburns tredeling. Delnya taler om mandens og kvindens placering i hjemmet, og drager derefter et link til de positioner som mænd og kvinder har i samfundet generelt. I samme interview taler hun også om det hun kalder ’samfundets forståelse’ af kvinder og mænd, hvilket kan oversættes til at gælde Cockburns tredje niveau, nemlig de rådende ideologier.

”Ifølge samfundets forståelse, har man frataget kvinderne styrke, og har givet den til manden. Og man har anset manden som den stærke. Når vi kigger på navngivning, så navngiver man drenge Stærk (Bahez) og piger Skrøbelig (Nask). En dreng kan hedde Dygtig (Twana), og en pige Kæledægge (Nazdar).”¹⁸

Delnyas forståelse af de overordnede koder for betydningdannelse af hvad der er maskulint/feminint, kvindeligt/mandligt, og dermed hvad det vil sige at være kvinde/mand, ligger i tråd med hendes forståelse af hvad det konkret vil sige at være en kvinde i et hjem, og at det er den samme underordnede position som kvindekønnet indtager på samfundsniveau. Cockburn understreger at disse

¹⁸ Det er svært at lave en præcis direkte oversættelse af betydningen af et navn fra kurdisk til dansk. ’Nask’ betyder skrøbelig, men i den betydning at det samtidig er noget fint og smukt, som det engelske ’fragile’ ligeledes indikerer.

relaterede tre niveauer gør sig gældende for konfliktområder såvel som alle andre steder. Men samtidig pointerer Cockburn at netop hvis der findes stor ulighed mellem køn, (og derudover også mellem klasser og nationer), så er der grobund for vold og aggression (Cockburn i Giles & Hyndman: 44). Det er altså dermed vigtigt at forholde sig til, hvordan kulturelle konstruktioner af køn tager sig ud, for at få et helhedsbillede af de problematikker kvinder står over for i en konflikt.

Zara taler om at der er forskelle mellem den kulturelle opfattelse af kvinder og mænd i Kurdistan, alt efter om man befinder sig i storbyen Sulemania eller på landet. Her fortæller hun om kvindesynet på landet i området omkring byen Rania. Hun bor og arbejder selv i Sulemania.

“They don’t look at the woman as a human. In Sule¹⁹ it is different. In Sule the woman issue is another type. I can come out, I can work, I can do something. It is good for me, it is better than... But when I’m going to work, maybe the men, who are working with me, look at each other: ‘I am a woman, I shouldn’t do that.’ But they don’t speak.

I: And what was the name of the area, Rania?

T: Rania

Z: Rania is another type. They don’t look at the woman as a human.

I: So the problems are bigger in the rural areas?

Z: Much bigger. I sat down and made some, sitting with some people there. When I went to the people, to solve problems of the women, they said to me: ‘you came here to solve my daughter’s problem? You are just a woman. What are you thinking? What are you talking about? I don’t sit down with you.’ Yeah, they said that. He said to me: ‘I’m just looking at the woman as the factory for giving birth to children. Or the cooker, just that. There is no difference between the woman, and my sheep.’ We have this problem in this area.”

Zara taler om sine egne erfaringer med hvordan kvinder opfattes forskelligt alt efter om man befinder sig i storbyen Sulemania eller ude på landet. I storbyen, hvor hun bor, møder hun ikke direkte konfrontation af fordomme omkring sit arbejde, men på landet har hun oplevet en mand sammenligne kvinder med geder, og derfor ville han ikke lytte til hvad hun, som kvinde, havde at sige om en aktuel sag. Men selvom livet i byen er relativt mere liberalt, i forhold til at være udearbejdende kvinde, så findes der, ifølge Zara, stadig (uudtalte) fordomme om kvinder der arbejder. Man kan konkludere at

¹⁹ Sulemania

der findes områdebestemte kulturer, der varierer fra land til by, og at synet på kvinder og mænd dermed er forskelligt fra sted til sted.

På det helt store plan, taler Zara om at der er forskelle mellem arabisk og kurdisk kultur.

“You don’t find the Kurdish like now – it was very good. After the Islamic revolutions, and they came here, after the domination of Arabs, and Turks, and Persians, some of our culture has been changed, like killing women by honour. Killing women here, it has come from Arabic culture to Kurdish. We didn’t have that. When I’m doing some of these things, my mother says to me: ‘No Zara, it is dangerous for you because our culture doesn’t allow you to do that.’ Culture, it is the value, the norm. All these things, it is a challenge for us.”

Hun opstiller kurdisk og arabisk kultur mod hinanden, med billedet af at kurderne førhen havde en mere (oprigtig) kurdisk kultur, der er anderledes fra den kultur der findes nu, som er domineret af arabisk kultur. Æresdrab af kvinder er kommet til Kurdistan med arabisk kultur, argumenterer hun.

Mojab taler om at nationalister påstår at kurdiske kvinder er relativt mere frie end deres persiske og arabiske søstre (Mojab i Giles & Hyndman:115). Mojab mener ikke dette er tilfældet. Man kan stille spørgsmål ved om det er denne nationale forestilling om ’de frie kurdiske kvinder’, som Zara har som en del af sin referenceramme, i dette tilfælde, når hun taler om forskelle mellem arabisk og kurdisk kultur. Ovenfor, hvor hun taler om forskelle mellem land og by, er det ikke denne fortælling hun taler ud fra, men når snakken falder på kurdisk kultur på et abstrakt plan, som noget unikt i forhold til andre kulturer, så kan der spores et link til denne nationale forestilling. Dette giver en fornemmelse af at det kurdiske spørgsmål om national selvbestemmelse, er en faktor der gennemsyrrer de fleste andre diskussioner, et forhold man ikke kan komme udenom²⁰. Det skal dog pointeres at Zara i samme interview kritiserer nationale tendenser, der forherliger kurdisk kultur ukritisk. Hun siger om sit syn på forholdet mellem kurdisk kultur og kvindesagen:

“I like the Kurdish, but I don’t love this more than the woman issue.”

Zara understreger altså at kvinders rettigheder har førsteprioritet, og er vigtigere for hende end *’det kurdiske’*. Zara stiller sig dermed både som kritiker af nationale forestillinger om kurdisk kultur,

²⁰ I forhold til konflikten omkring Kurdistan, spiller drømmen om et anerkendt eget land, en helt grundlæggende og central rolle. Mojab bruger betegnelsen at Kurdistans grænser ’bløder’, og at de er allestedsnærværende, selvom staten ikke kan findes på et internationalt anerkendt kort (Mojab:1).

samtidig som man kan sige at hun er med til at reproducere dele af netop denne forestilling, ved at tale om en oprindelig kurdisk kultur, som værende essentielt anderledes end arabisk kultur.

Forestillinger om det nationale hænger sammen med konstruktioner af kønsrelationer. Giles og Hyndman skriver om hvordan mekanismer omkring nationalisme bevirker, at fokus på ulighed mellem køn træder i baggrunden til fordel for kampen mod den ydre fjende. Et nationalistisk projekt får interne hierarkier mellem køn, klasse og etnicitet blandt 'folket' til at blive usynlige til fordel for en forestilling om fjenden som 'den Anden'. Nationalisme skaber således indre samling på sit folk ved at se folket som en homogen gruppe der adskiller 'os' fra 'de andre'/fjenden (Giles & Hyndman: 9). I forhold til nationale forestillinger²¹ om kurdisk selvbestemmelse, pointerer Mojab at mange kurdiske partier, der har kæmpet for selvbestemmelse i stor stil har henlagt ligestilling til fremtiden, til efter uafhængigheden. Denne strategi, mener hun, er et knæfald for tradition og kultur, som bevirker at ligestilling ikke finder sted (Mojab:9).

"(...) discourses on gender and on nation tend to intersect and to be constructed by each other", skriver Cockburn (Cockburn i Giles & Hyndman:32). Hun fremhæver hvordan en meget oprindelig fortælling om nationen, ligeledes indebærer at mænd og kvinders relationer ses som essentialiserede. Kvinder passer på børn og hjem, og er repræsentationen for det 'motherland', som mændene skal forsvare (Cockburn i Giles & Hyndman:32f). Dette stereotype syn på relationer mellem køn, stemmer overens med den måde som Zara og Delnya taler om de kulturelle forestillinger om køn, som de oplever som herskende i Kurdistan. De giver netop udtryk for at kvinder generelt anses at være til for at passe hus og børn, mens det er mænd der bestemmer og sidder på magten. Dog pointerer Zara at der er forskel på kulturer fra land til by, og dermed kan man ikke generalisere og tale om en samlet kurdisk kultur, som er gennemgående og ensartet alle steder. De interviewede ser ikke mellemøstlig kultur som en sammenhængende størrelse, men pointerer netop forskelle mellem land og by, og forskelle mellem arabisk, kurdisk og persisk. De fortæller om deres forståelser af den kultur der omgiver dem, og de betragter sig selv som kritiske aktører, der ønsker at ændre forholdene.

Forestillinger om kultur og nation er i lige så høj grad som forestillinger om hvad køn er, med til at opretholde bestemte rammer inden for hvilke man kan handle. En konfliktsituation påvirker disse forestillinger (og den anden vej rundt), og dermed er man under arbejdet for at løse de problemer som findes før, under og efter en konflikt nødt til at forholde sig til netop disse forestillinger om køn,

²¹ Jeg vil ikke komme nærmere ind på en definition af nationalisme versus nationale forestillinger, da det kunne være en hel opgave i sig selv. Jeg anvender begrebet 'nationale forestillinger' i forhold til mit materiale, men tillader mig at sammenligne med mekanismer som den anvendte teori beskriver ud fra situationer med betegnelsen 'nationalisme'.

kultur og nation, for at forstå hvilke forhold der skaber, medproducerer og opretholder problemer for kvinder i konfliktområder.

6.3. Religiøs praksis

Religiøs praksis udgør en del af den hverdag som udspiller sig i Kurdistan. Meintjes, Pillay og Turshen skriver om religion, som en institution blandt andre, der kan have indflydelse på udviklingen af kønsrelationer i efterdønningerne af en konflikt, men de understreger at det afgørende er hvem der sidder på magten lokalt.

“Religion is just one of the institutions that determine whether the old ways will be consolidated or new ideas will be diffused in the aftermath. Whether a conservative backlash develops depends in part on who is in control at the local level.” (Meintjes m.fl.:15)

Religiøs praksis, og hvilke konsekvenser dette har for kvinders situation, bliver diskuteret i interviewene. I flere interviews stiller kvinderne sig kritisk til oplevelser, hvor religion, i det kurdiske samfund, bruges til at gøre forskel mellem mænd og kvinder. Derudover er sharialovgivning, og dens indflydelse på kvinders situation et gennemgående tema i interviews.

Delnya fra Informationscenteret nævner måden religion anvendes på som en af de største udfordringer i kampen for kvinders rettigheder.

”Et af kvindernes største problemer i et islamisk eller kurdisk eller irakisk samfund er, at 90 % af befolkningen er praktiserende muslimer. Sagen omkring at kvinder er frataget deres rettigheder stammer fra islam. Religiøse overhoveder prøver at forklare at islam er uskyldig i forhold til det her, - og vi følger selv med i medierne og læser religiøse bøger. Men at religion bliver brugt forkert er en af de metoder, som kvinder er undertrykt af, især i de islamiske lande. Og det kurdiske og det irakiske samfund er også islamisk.”

Hun fortsætter med at tale om religion, og understreger at det grundlæggende handler om hvordan man tolker og bruger religion, og at det er det, der er det største problem.

”Det er fordi at religionen ikke er blevet tolket ordentligt, og at de religiøse overhoveder har udnyttet dette tilfælde, så religion er en af metoderne til at undertrykke kvinder.”

Zara nævner også at hun i forhold til workshops arbejder med at reformere tolkningen af religion.

“Education on religion, I mean, the religion they have told us about, where man and woman are different. We have to try and paint a little on top of that, so to speak, to reform it, and then give it back to people. There are some matters that you should try to take advantage of. To inform people of this, we use this method in gender courses for women. They set religion up against us, but we just try to reform it.”

Zaras beskriver her hvordan et 'de', som er en hentydning til dem der sidder på magten (både religiøst og politisk), sætter religionen imod kvindesagen. Dette kan sammenlignes med en af Mojabs pointer, hvor hun pointerer hvordan visse kurdiske politiske organisationer forsøger at sammenkæde et religiøst og feudalt syn på kønsrelationer i en definition af hvad der er den rette nationale og islamiske kultur.

“(...) some political organizations, nationalists as well as Islamist, promote feudal and religious patriarchal relations as 'national' or Islamic culture.” (Mojab i Giles & Hyndman:111)

Endvidere spiller magt ind. Konservativ nationalister nyder godt af traditionelle kønsroller og det som Mojab kalder 'feudal-Islamic patriarchy' (Mojab i Giles & Hyndman:124). Hun ser det som et led i en generel modstand mod samfundsforandring, og dermed en manglende vilje til at ændre magtforholdene.

Sharialovgivning er et emne, der gentagne gange blev bragt på banen under interviews. Det kurdiske parlament er underlagt Irakisk lov på den måde at man ikke kan vedtage love der modstrider Irakisk lovgivning. Derudover dikterer Iraks grundlov at man ikke må lave lovgivning der går imod sharialovgivning, som er et religiøst funderet sæt af regler, der er tolket ud fra blandt andet Koranen og hadith²². Advokaten Taban arbejder for forskellige sociale organisationer med at komme med ændringsforslag til tolkninger af sharialovgivning, til fordel for kvinders situation. Hun nævner i

²² De primære kilder til sharia er Koranen og hadith, som er beretninger om profeten Muhammeds handlinger og udtalelser. Der er ikke noget fast sæt af shariaregler, og tolkninger varierer dermed fra land til land. (Khalidi og Tucker i Pedersen, s.62 og <http://en.wikipedia.org/wiki/Sharia>)

interviewet at de nuværende privatlivsregler²³ på mange måder stiller kvinder dårligt, for eksempel i forhold til giftemål og skilsmisse²⁴.

Aryan fra et af de besøgte shelters for voldsramte og dødstruede kvinder, taler om at hun ønsker at privatlivsreglerne skal ændres.

”At ændre privatlivsregler er meget vigtigt. Hvis vi får ændret disse regler, som kan blive til fordel for kvinderne, så vil det mindske alle de her problemer for kvinder og vold mod kvinder.(...)”

T: Hvad er det for nogle, de privatlivsregler?

A: For eksempel paragraf 59 om kvinder. Det er alt fra arv til regler for ægteskab, det er faktisk alt hvad der omhandler kvinders rettigheder.(...)Privatlivsregler vedrører alt om kvinders liv. Jeg er ikke jurist så jeg har ikke rigtig styr på det, men jeg ved at hvis man ændrer disse regler, hvis man ændrer privatlivsregler, vil man mindske kvinders årsager til bekymringer til stor del.”

Zara taler om sharialovgivning, som hun mener, skal ændres, fordi at en mand kan gå ustraffet for at have slået eller dræbt sin kone i visse tilfælde.

“The one important thing we should do to encourage, to a solution of the woman issue here it’s changing this law.

I: and what do the women organizations do to try to change the law?

Z: they are, from 1991 we say that this law is bad, it is encouraging to killing woman, it is encouraging violence against women. We want to change it, and we have made some proposals to change this law.”

Religiøs praksis kan have indflydelse på kvinders livsvilkår alt efter hvilke interesser der definerer praksissen. Magthavere der ønsker at opretholde sociale forhold status quo, kan have en interesse i at tale for en religiøs praksis der fastholder et billede af stereotype, konservative kønsroller. Gennemgående ønsker alle interviewede kvinder at ændre sharialovgivningens indflydelse på den irakiske lovgivning, som det kurdiske selvstyre skal rette sig ind under. De ser alle at sharia har negative konsekvenser for kvinders livsvilkår, både i forhold til vold og drab, men også i forhold til

²³ Privatlivsregler omhandler familieforhold og privatliv, og hovedkilden til retningslinierne for disse regler, kommer ifølge advokaten fra sharia.

²⁴ Advokaten Taban nævner dog at Iraks tolkning af sharialovgivning trods alt er mere progressiv end i andre lande. Der har fundet forandringer sted gennem tiden, og der er en ny forhandlingsrunde på vej med ændringsforslag.

giftemål, skilsmisse og andre forhold som vedrører familie- og privatliv. Hvordan man kan arbejde med ændringsforslag til lovgivning vil blandt andet blive behandlet under næste tema.

6.4. Løsningsmuligheder

Udover at se nærmere på problemer og hvilke faktorer der opretholder dem, så er det interessant at se på hvilke løsningsmuligheder og mål for succes, i forhold til kvinders situation, der tegner sig ud fra de interviewedes synspunkter. Her kan man få en fornemmelse af hvilke betingelser der er for arbejdet med forbedringer af kvinders situation. Overordnet fokuserer alle interviewede på kvinders rettigheder og på at det er nødvendigt at ændre lovgivningen, og derudover taler Zara om at ændre folks bevidsthed gennem undervisning om køn.

”Vi forsvarer direkte kvinders rettigheder. Alle rettigheder – politiske rettigheder, økonomiske rettigheder, individets ret, som kvinde, og sociale rettigheder til selv at kunne vælge sin levevis.”

For Informationscenteret står kampen for kvinders rettigheder helt centralt i formuleringen af deres formål. Mona fra Shelter 2 taler også om kvinders rettigheder, og pointerer, at det er nødvendigt at både mænd og kvinder kender til kvinders rettigheder, for at det skal have nogen effekt.

”T: Derudover, hvad har I af oplysningsarbejde?”

M: Vi har nogle retningslinier for hvordan kvinder kan vide hvilke rettigheder de har. Det oplyser vi dem om via de her kurser vi afholder for dem. I starten havde vi de kurser kun for kvinder. Men så bagefter tænkte vi, at hvis det kun er kvinder der ved om rettigheder, og manden ikke ved det, så dur det ikke.”

De kvinder, som jeg har talt med i Kurdistan, taler alle sammen om kvinders rettigheder. Man kan stille spørgsmålet om kvinders rettigheder ikke automatisk er inkluderet i menneskerettighederne? Men her pointerer Giles og Hyndman at der er brug for et kønsspecifikt begreb til at synliggøre kønsspecifik vold. Kvinders rettigheder er dermed et værktøj til at sætte fokus på kvinders specifikke situation i en konfliktzone, og dermed ikke være blind over for fænomenet kønnet vold (Giles & Hyndman:13).

Det er interessant at se nærmere på hvordan målet for succes stilles op. Repræsentanter fra de to shelters, Aryan og Mona, taler om hvornår cases med voldsramte eller dødstruede kvinder er lykkedes.

”Siden 2002 har vi haft 550 cases, og de er alle sammen lykkedes, der er ikke nogen af dem der er blevet dræbt. De er taget tilbage til deres egne hjem.”

Her bliver det at en sag lykkes, hos Shelter 2, kædet sammen med overlevelse, hvilket peger på de omstændigheder som der arbejdes under. Citatet siger ikke noget om hvor mange af de 550 kvinder, der har fået varige skader af vold og mishandling, hvilket understreger at de rammer som shelteret arbejder indenfor, bevirker at fokus først og fremmest er på ren overlevelse. Derudover er målet for at være rehabiliteret i samfundet igen, som tidligere voldsramt kvinde, at man lever et liv med egen familie. Shelter 1 fortæller, at hvis kvinderne mister kontakt til deres tidligere familie, så sørger shelteret for at få dem gift.

”22 af cases, har vi ikke kunnet løse, og så har vi sørget for at gifte dem, få dem ud i samfundet. Familien har opgivet dem, og truet dem med døden, men vi har sagt: hvis I vil give os tilladelse, så vil vi oplyse dem om kulturen, og få dem tilbage i samfundet.”

Det samme shelter taler om hvordan kvindens oprindelige familie står helt centralt i forhold til løsning af problemerne. De kvinder, der kommer til shelteret, har ikke haft mulighed for at få beskyttelse andre steder, for eksempel hos forældre eller søskende. At kvinden er ’stukket af’ fra sin familie og hen til shelteret, bliver ofte anset som en pinlig situation for hendes familie, som de gerne vil ud af.

”T: Hvad er det sværeste i jeres arbejde?”

A: Familierne er meget stædige for at vinde deres case. Og vi vil også være stædige omkring at give kvinden tilbage. Det er meget svært for os. Familierne forestiller sig, at de her organisationers rolle er, at få kvinder og familie skilt fra hinanden. De vil meget gerne vinde de her cases, fordi det er en æressag, og det har givet dem dårligt ry.”

Familien, i den brede forstand, er altså et meget vigtigt omdrejningspunkt, som shelteret bliver nødt til at forholde sig til.

De to shelters arbejder grundlæggende med det samme arbejde, men positionerer sig lidt forskelligt i forhold til hvilke kvinder de hjælper. Mona fra Shelter 2 fremhæver flere gange hvordan de arbejder på tværs af etnicitet og nationalitet.

”Vi er uafhængige, vi er ligeglade hvilken kultur, og hvilket statsborgerskab kvinden har. Hvilken som helst kvinde, der henvender sig til os, vil vi tage os af. Om det er iranere, irakere. Vi har haft cases fra Filippinerne. Vi har løst en fransk case. Vi har løst en case fra Sverige. Især den franske case var meget svær, men vi løste den heldigvis, og hun tog tilbage til Frankrig. Vi har folk fra Iran der kommer hen til os.

T: Kurdere der bor i Frankrig, eller franskmænd?

M: nej, franskmænd. Hun har været her i Kurdistan, hvor hun ikke kunne tage tilbage. Så har vi løst problemet for hende, og så er hun taget hjem.”

”T: Er der forskel på Jeres arbejde i forhold til det andet center?

M: Ja, fordi de tager kun imod kurdiske kvinder. (...) Men vi er ligeglade hvilket pas man har. Fordi vi er hverken parti eller stat. ”

Mona understreger at det er vigtigt at være uafhængig af partipolitik, og at arbejde antiracistisk. De fremhæver at det andet shelter er drevet af partiet PUK's kvindeorganisation. Shelter 1 fremhæver da også selv, at de bliver sponsoreret direkte af Iraks præsident, Jalal Talabani, som er kurder fra partiet PUK. Shelter 2 var med i en demonstration mod KRG (Kurdistan Regional Government) i 2006, sammen med en masse andre organisationer for at kræve social retfærdighed, hvilket bevirkede at den støtte de før havde modtaget fra selvstyrreregeringen, blev frataget dem. Det kan have en høj pris at være kritisk. Men selvom Shelter 2 proklamerer at de er uafhængige, så sidder der eksempelvis flere PUK-medlemmer i deres bestyrelse (Profile of an NGO). Man kan nok overordnet konkludere at det er meget svært at operere som uafhængig organisation i Kurdistan, fordi det er en generel oplevelse at systemerne til stor del fungerer gennem korrupsion, og at det er nødvendigt at få goodwill fra et af de store partier (KDP eller PUK), for at få sine sager igennem. Man kan antage at Shelter 1, med sin tætte tilknytning til PUKs Jalal Talabani, bliver en del af et nationalt kurdisk projekt, om de ønsker det eller ej.

Zara, der forsøger at arbejde for sig selv, taler meget om at det er nødvendigt at oplyse om køn, og derved ændre måden hvorpå samfundet ser på mænd og kvinder.

“Till now, we need some workshops, or something, to change that thought in the mind of the teachers, in the mind of all the people in my society.”

At ændre måden, som folk tænker køn på, skrives der ligeledes om hos Codou Bop (Bop i Meintjes m.fl.). Her er det en eritreansk kvinde, der har kæmpet ved fronten, og som efterfølgende reflekterer over nødvendigheden af at ændre folks måde at tænke på, hvis man vil opnå forandring.

“society, men, and women, continue to use tradition, religion and custom to prevent women from freeing themselves. Superficially, society accepts the (progressive) ideas, but underneath it does not accept equality. In order to change our relatives, our society, we must change their ideas.”
(Eritreansk kvinde hos Bop i Meintjes m.fl.:31f)

Zara taler videre om bevidsthed hos befolkningen, og pointerer at regeringen også har en rolle at spille.

“But we want the society, to employ the society in this project. Maybe by doing awareness in TV, radio, and school. Lectures, and the religious men in the mosque – that we need the government to do that. And changing the law, the law here. After that it is no problem for women, maybe it is the first time, we will have this change. It will be changed. And we should tell them that the man and the woman, there is no difference.”

Hele samfundet, og regeringen, skal være med i en bevidsthedsproces omkring ændringer af kønsopfattelser, der fokuserer på at der ikke er forskel på mænd og kvinder. Og loven skal ændres, mener Zara.

Advokaten Taban arbejder med at prøve at ændre tolkninger af shariaregler, ved at se på hvilke undertrykkende forhold der findes for kvinder, og derefter foreslå ændringsforslag sammen med flere organisationer. Hun konkluderer at vejen frem for forandringer er at påpege at koranen er tolket forkert, og altså ikke at gå ind i en dialog omkring hvorvidt man overhovedet ønsker sharialovgivning eller ej.

”Kort fortalt, vil vi gerne arbejde på at fjerne alle de her regler. For eksempel, hvorfor, hvis jeg er en muslimsk kvinde, hvorfor må jeg så ikke blive gift med en kristen mand? En yesidi? Vi er alle sammen

af det samme folk, vi arbejder på at ændre det her. Også det der med at være vidne til noget, hvor to kvinder tæller for en. Der findes en advokat som hedder Baker Sediq. Han har udgivet sin forskning i en bog, I kan godt låne den, men jeg er bange for at I ikke kommer tilbage med den. Han fortæller i sin forskning, han fortæller om sharia, at det ikke er rigtigt at to kvinder kun tæller for ét vidne. Han har også givet eksempler fra Koranen. Det her er en gammel arabisk tradition, og har ikke noget med religion at gøre. ”

Tabans forbillede i forhold til hvordan man skal arbejde for forbedringer lovmæssigt, er altså at være dygtig og grundig og være i stand til at foreslå bedre tolkningsmuligheder af Koranen og andre skrifter, som stiller kvinder bedre.

Arbejdet med at forbedre kvinders vilkår har også et personligt aspekt, for de kvinder der arbejder på området, og der er også personlige konsekvenser. Masti, der er leder af Informationscenteret, hvor der for det meste ikke er penge til lønninger, taler om hvordan hun selv, og andre, har kæmpet sig frem til det sted hvor de er i dag.

”De her kvinder du ser her, og i de andre centre, de har skabt sig selv. Der er ikke nogen andre der kan skabe dem, i hvert fald ikke regeringen. Mit hoved job er at lære. Jeg bruger meget af min tid her, og tager tid fra mig selv og mine børn. Jeg har ikke nogle fritidsinteresser med at hygge med mig selv og holde fri, men jeg kommer her for at skabe et våben til at forsvare mig selv. ”

Men selvom de kvinder der arbejder aktivt for kvinders rettigheder, oplever at blive styrket gennem deres arbejde, så er der også personlige omkostninger ved arbejdet. Delnya siger:

”For os der arbejder i denne her branche, tænker vi at det er for tidligt, og om det ikke er for farligt, og at vi sætter vores privatliv på spil. Vi ved ikke hvor vi ender, vi er nået hertil. ”

Løsninger på problemer defineres til dels af de mennesker, der arbejder med at løse problemerne, men ligeledes af de omstændigheder der arbejdes under. Arbejde med at ændre lovgivning er indenfor en mulig reformistisk ramme, og arbejde med cases med voldsramte og dødstruede kvinder, handler i første omgang om overlevelse. Hertil spiller familien som omdrejningspunkt en stor rolle for den enkelte kvindes videre liv, og sheltersne forsøger at arbejde med dette som udgangspunkt. De to shelters arbejder lidt forskelligt, hvor det ene lægger stor vægt på at arbejde på tværs af etniske skel,

hvor det andet shelter arbejder for kurdiske kvinder. Derudover taler Zara om vigtigheden af at inddrage regeringen, og hele samfundet i en bevidsthedsændring i måden at tænke køn på. Og det understreges at det er vigtigt at både kvinder og mænd kender til kvinders rettigheder, hvis det skal have nogen ændrende effekt.

De løsninger, som der tales om her, forsøger at løse problemer, der på forskellig vis relaterer til, og er påvirket af en mangeårig konfliktsituation, men uden at konflikten italesættes direkte.

7. Konklusion

De interviewede kvinder giver udtryk for at de både står over for konkrete problemer som vold og drab, men at disse problemer ligeledes relaterer til hvilke konstruktioner af køn der finder sted inden for en ramme af kurdisk kultur, udtrykt specifikt i og omkring Sulemania. Derudover kritiserer kvinderne sharialovgivningens indflydelse, som en faktor der er med til at besværliggøre retsforfølgelse af gerningsmænd, ved eksempelvis sager om vold mod kvinder. Kvindernes arbejde for kvinders rettigheder, sker i en specifik kontekst, og løsningsmuligheder på problemer skal derfor findes inden for denne ramme. Kvinderne taler derfor om reformer af sharialovgivning, og ikke om hvorvidt man ønsker sharia eller ej. Derudover tales der om hvordan man kan forholde sig til religion på en måde, som går imod den fastholdelse af stereotype kønsroller, som konservative magthavere kan have en interesse i at bibeholde.

Forestillinger om det nationale kurdiske og kurdisk kultur, spiller sammen med opfattelser af hvad mænd og kvinder er og kan, det vil sige konstruktioner af køn. Under en konfliktsituation påvirkes netop disse forestillinger om køn, kultur og det nationale, og på den måde spiller konfliktsituationen ind både på et konkret plan i forhold til vold i samfundet, men ligeledes på et mere overordnet plan. Konflikten er dermed en faktor, der er medvirkende til at sætte rammer op for de vilkår, som livet for kvinder og mænd i Kurdistan kan udspille sig indenfor.

8. Refleksion

At rejse ud i verden og møde mennesker der lever under andre vilkår end en selv, og få mulighed for at samtale, lære og udveksle erfaringer, det er et privilegium. At sidde og tale med en researcher i Kurdistan, der som noget af det første nævner skolebøger med kønsstereotype drenge- og pigeroller, er helt utroligt. Her troede jeg at vi skulle tale om vold og dagligdagsudfordringer, og så kommer der en analyse der ligner det jeg til tider selv går og tænker omkring eksempelvis nogle danske

børnebøger, der banker kønsrollerne 50 år tilbage i tiden. Fantastisk. På den måde, er det i virkeligheden ikke altid 'det eksotiske' man møder når man rejser ud, men i lige så høj grad muligheden for at møde mennesker der tænker og handler langt hen ad vejen ligesom en selv. Mod det samme mål, for en mere lige og fri verden, og med de samme midler, debat og bevidstgørelse - forsøg på at åbne folks øjne i stedet for at lukke dem.

Jeg har ikke været i Kurdistan for sidste gang. Der er mange samtaler jeg gerne vil genoptage, konklusioner fra min opgave jeg vil drøfte med de kvinder, jeg har talt med. Hvis projektet havde strakt sig over længere tid, ville jeg have inddraget de kurdiske kvinder, som jeg interviewede, i min analysefase. Jeg brænder for at høre deres mening om min måde, at stille det de har sagt op på. Men det er heldigvis aldrig for sent.

Litteraturliste

- Anderson, Benedict, *Forestillede fællesskaber: Refleksioner over nationalismens oprindelse og udbredelse*, Roskilde Universitetsforlag, 2001
- Bop, Codou, *Women in Conflicts, Their Gains and Their Losses (s.19-34)*, i Meintjes, Sheila; Pillay, Anu; Turshen Meredith (red.), *The Aftermath: Women in Post-Conflict Transformation*, Zed Books, 2002
- Burr, Vivien, *Social Constructionism: Second Edition*, Routledge, 2003
- Butler, Judith, *Performativitetens Sociale Magi (s.160-178)*, i Søndergaard, Dorte Marie (red.), *Feministiske tænkere: En tekstsamling*, Hans Reitzels Forlag, 2007
- Cockburn, Cynthia, *The Continuum of Violence: A Gender Perspective on War and Peace (s.24-44)*, i Giles, Wenona; Hyndman, Jennifer (red.), *Sites of Violence: Gender and conflict zones*, University of California Press, 2004
- Creighton, Colin; Shaw, Martin (red.), *The Sociologi of War and Peace*, Macmillan press, 1987
- Davies, Karen; Lundqvist, Åsa; Mulinari, Diana (red.), *Att utmana vetandets gränser*, Liber, 2005
- Giles, Wenona; Hyndman, Jennifer (red.), *Sites of Violence: Gender and conflict zones*, University of California Press, 2004
- Hall, Stuart (red.), *Representation: Cultural Representation and Signifying Practices*, Sage, 2003
- Haraway, Donna, *Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective in Feminist Studies*, Vol. 14, No. 3. (Autumn, 1988), pp. 575-599.
- Hartsock, Nancy C.M., *The Feminist Standpoint – Developing the Ground for a Specifically Feminist Historical Materialism (s.216-240)*, i Nicholson, Linda (red.), *The Second Wave: A Reader in Feminist Theory*, Routledge, 1997
- Järvinen, Margaretha og Mik-Meyer, Nanna (red.), *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv*, Hans Reitzels Forlag, 2005
- Khalidi, Ramla, Tucker, Judith, *Kvindens rettigheder i den arabiske verden (s.59-78)*, i Pedersen, Lars (red.), *Menneskerettigheder i Mellemøsten*, Intervention Press, 1993.
- Meintjes, Sheila; Pillay, Anu; Turshen Meredith (red.), *The Aftermath: Women in Post-Conflict Transformation*, Zed Books, 2002
- Mohanty, Chandra Talpade; Russo, Ann; Torres, Lourdes (red.), *Third World Women and the Politics of Feminism*, Indiana University Press, 1991
- Mojab Shahrzad (red.), *Women of a Non-State Nation: The Kurds*, Mazda Publishers, 2001

Mojab, Shahrzad, *No "Safe Haven": Violence Against Women in Iraqi Kurdistan (s.108-133)*, i Meintjes, Sheila; Pillay, Anu; Turshen Meredith (red.), *The Aftermath: Women in Post-Conflict Transformation*, Zed Books, 2002

Nicholson, Linda (red.), *The Second Wave: A Reader in Feminist Theory*, Routledge, 1997

Spivak, Gayatri; Rooney, Ellen, "In a Word": *Interview (s.356-378)*, i Nicholson, Linda (red.), *The Second Wave: A Reader in Feminist Theory*, Routledge, 1997

Søndergaard, Dorte Marie, *Tegnet på kroppen: Køn: Koder og konstruktioner blandt unge voksne i Akademia*, Museum Tusulanums Forlag, 2006

Søndergaard, Dorte Marie (red.), *Feministiske tænkere: En tekstsamling*, Hans Reitzels Forlag, 2007

Rapporter

Human Rights Report 1 July – 31 December 2007, UN Assistance Mission for Iraq (UNAMI), *Situation of Women (s.14-16)*

Amnesty International Report 2008, The State of the World's Human Rights, (dækker perioden januar-december 2007)

Iraq, Country Reports on Human Rights Practices - 2007, U.S. Department of State, Released by the Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, March 11, 2008

Profile of an NGO, Shelter 2²⁵: Combating Violence Against Women, august 2005

Artikler i dagblade

Må man skyde kvinder?, debatindlæg af Pernille Frahm, Information 9.juli 2008

Web

Leksikon.org:

<http://www.leksikon.org/art.php?n=1493> (hentet d.17.8.2008)

US Department of State:

<http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2007/100596.htm> (hentet d.13.8.2008)

WICZNET:

<http://www.yorku.ca/wicz/about.html> (hentet d.17.8.2008)

Wikipedia:

<http://en.wikipedia.org/wiki/Sharia> (hentet den 8.8.2008)

²⁵ Organisationens navn er anonymiseret.

Katrine Scott Jessen – Kurdiske kvinder i et konfliktperspektiv
Centrum för genusvetenskap, Lunds universitet

Århus Universitet, Det Teologiske Fakultet, Center for Multireligiøse Studier:
<http://www.teo.au.dk/cms/pluralismeprojektet/aarhusoversigt/andre-m-ost-gr-a#Yezidi> (hentet den 10.8.2008)

Bilag 1: Tidslinie

1980-88

1. Golfkrig: Krig mellem Iran og Irak. Masser af kampe på kurdisk område, men primært kampe længere sydpå. Kurderne er klemte inde mellem Saddam og præstestyret i Iran. Kurdiske Peshmarga (frihedskæmpere) kæmper deres egne kampe mod Saddam. Kurderne støtter Iran passivt, og Iran lader kurderne være. Det kurdiske område på grænsen mellem Iran og Irak bliver som resultat af 1. Golfkrig dækket af landminer.

1988

Irak beskylder kurderne for at have støttet Iran, og Saddam fører den såkaldte 'Anfal-kampagne' mod kurderne. Kemisk bombning af den kurdiske by Halabja i marts måned. I løbet af Anfal, der foregår fra marts-august, bliver omkring 187.000 kurdere dræbt. Voldtægt finder sted i stort omfang, og unge kvinder sælges som sexslaver til arabiske sheiker og rige egyptere. Efterfølgende er der mange eftervirkninger af gasningerne. Det menes, at det i Halabja-området, kun er en ud af fire kvinder, der har overlevet bombningen, der kan blive gravid.

1990

2. Golfkrig: Irak angriber Kuwait.

1991

Kurderne udnytter situationen under Golfkrigen og befrier det kurdiske område (Kirkuk-Sulemania-Hawler(Arbil)-Dohuk), men Irak erobrer Kirkuk tilbage igen. De allierede (USA, England, Frankrig) opretter 'No-fly zones' over blandt andet det kurdiske område i nord Irak, hvor Saddams fly ikke må flyve.

1992

Første demokratiske parlamentsvalg og præsidentvalg i Kurdistan. 8 partier deltager. PUK (Patriotic Union of Kurdistan) og KDP (Kurdistan Democratic Party) deler magten mellem sig, og anerkender ikke valget.

1994-2003

Borgerkrige mellem PUK og KDP. Tusinder bliver dræbt. I august '96 allierer KDP sig med Saddams hær for at erobre Hawler fra PUK. KDP har kontrol over Dohuk og Hawler, mens PUK har sæde i Sulemania. Mindre partier deltager også i borgerkrigene. I '98 er der et blodigt opgør mellem PUK og Islamistpartiet, der styrer Halabja indtil 2000.

2003

Kurderne støtter USAs krig mod Irak og Saddam.

Mange års toregeringssystem i Kurdistan (KDP i Hawler og PUK i Sulemania) slutter formelt. De to regeringer samles og danner fælles regering og parlament med hovedsæde i Hawler. I praksis kan man dog tale om at magten stadig er delt mellem de to store partier i hvert deres område.

Til Irakiske parlamentsvalg stiller alle kurderne op som samlet alliance 'den kurdiske alliance' (fælleslisten), undtagen United Islam Party, der stiller op selv.

2005

Kurderen Jalal Talabani (generalsekretær for PUK) bliver valgt til Iraks præsident.